

**АНТИКОЛОНІАЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
(ЗА ДРАМАТИЧНОЮ ПОЕМОЮ "БОЯРИНЯ")**

Предметом статті є аналіз явища антиколоніалізму у творчості Лесі Українки. Письменниця не тільки відстоює потребу національного визволення українців, але й вдається до опозиції російському колоніальному дискурсові. З огляду на цю проблему особливої уваги заслуговує драматична поема "Бояриня", у якій поетка апробує національний наратив модернізму, а також оприявлює свою антиколоніальну позицію.

Творчість Лесі Українки потребує постколоніальної рецепції. Особливо це стосується драматичних поем, що тривалий час залишалися осторонь серйозних літературознавчих зацікавлень. Драматичні тексти Лесі Українки важливі для української культури не тільки як літературні шедеври, але й як явища, що дозволили утвердити "європейскість" України не так на рівні шаблонних гасел, як через практичний дискурс, не так через вписування себе в європейський контекст, а через показ українського як органічно європейського, а не "іншого", за традицією ототожненого з російським, а, отже, азіатським типом культури. Лесина "європейскість" була органічною і базувалася на критичному ставленні до українського світу. Сучасний стан України показує, що проблему співвідношення "Захід – Схід" і "Західна Європа – Східна Україна" варто вирішувати не з позицій закритості власної культури щодо впливів інших культур або через тезу "ми їм не потрібні", а з позиції відкритості і критичності.

Нове прочитання драматичних текстів письменниці останнім часом здійснили С. Павличко, Т. Гундорова, В. Агеєва, О. Забужко, Н. Зборовська, Я. Поліщук та інші.

С. Павличко вдалася до руйнування табу "тілесності" поетеси. Застосовуючи практику лесбійського дискурсу феміністичної критики, дослідниця проаналізувала стосунки Лесі Українки та Ольги Кобилянської, тим самим намагалася "... впровадити механізм вивчення нового дискурсу сексуальності в українській ситуації" [1: 66].

В. Агеєва розглядає драму поетеси в контексті інтертекстуальності. Дослідниця також вказує на присутність у текстах Лесі Українки протиставлення між імперським та колоніальним дискурсами. В. Агеєва вважає, що у драматичній поемі "Орґія" "...авторка чи не вперше співвідносить опозицію народництво / чисте мистецтво з опозицією колоніальна культура / імперська культура" [2: 69].

Проблеми національної та соціальної неволі у драматичній спадщині Лесі Українки розглядає Л. Масенко у праці "У Вавилонському полоні". Звертаючись до листування Лесі Українки дослідниця зазначає, що "підневільне становище рідного краю, "тюремне життя" в царській Росії викликало в поетеси почуття глибокого, майже фізичного страждання" [3: 80].

Драматична творчість Лесі Українки найповніше репрезентує естетику українського модернізму. Це має стосунок і до проблеми національної самоідентифікації українців. Письменниця не тільки відстоює потребу національного визволення, але й вдається до опозиції російському колоніальному дискурсові. З огляду на цю проблему особливої уваги заслуговує драматична поема "Бояриня", у якій поетка апробує національний наратив модернізму, а також оприявнює свою антиколоніальну позицію.

Зауважимо, що антиколоніальний дискурс присутній не тільки у її художній творчості, але й в епістолярії. У контексті цього заслуговують уваги листи письменниці до М. Павлика, М. Кривинюка та інших представників тогочасної інтелігенції, у яких простежується її погляд на українсько-російські взаємини.

Перебуваючи на лікуванні Леся Українка вдається до порівняння України з іншими європейськими державами. Та свобода, яку вона бачить за кордоном, приносить їй біль, адже її власна Батьківщина перебуває у колоніальному ярмі. У листі до М. Косача поетка зізнається, що у Відні, у "вільнішому краї" на неї накопчується гірка туга, яка супроводжується візіями: "Мені не раз видається (ти знаєш, як розвита у мене образна думка, – отже, не здивуєшся), мені видається, що на руках і на шії у мене видно червоні сліди, що понатирали кайдани та ярмо неволі, і всі бачать ті сліди, і мені сором за серед перед вільним народом" [4: 68].

Про сором за "невільне становище України" [5: 345], який відчувала Леся Українка, дізнаємося зі спогадів сестри Ольги Косач-Кривинюк, що викладено у науково-документальному дослідженні "Леся Українка. Хронологія життя і творчості".

Антиколоніалізм драматичних поем авторки тісно переплетений з феміністичними ідеями. Емансипованість, дієвість Лесі Українки стала викликом маргіальності тогочасного українського чоловічого світу. Я. Шкандрій слушно зауважує, що творчість письменниці була націлена не тільки

проти імперської російської сваволі, але й патріархальності [6: 309]. Не дивно, що носієм національної сили у "Боярині" є головна героїня Оксана, яка спромоглася на "...бунт української жіночої мужності проти пасивної чоловічої ролі..." [7: 234].

Активність героїнь Лесі Українки визначена її власною життєвою позицією. Письменниця ніколи не ухилялася від труднощів, завжди була налаштована на активність, а не на пристосуванство заради особистих інтересів. У листі до М. Павлика вона відкидає його пропозицію перебратися до Галичини, що покращить її матеріальне становище, адже умовою переїзду є відмова від політичної діяльності: "Ні, друже, спитавши по щирості своєї душі, я не можу обіцяти, що буду жити на вільнішій землі тихше, ніж жила на зовсім поневоленій. Коли моє здоров'я, мій невеликий хист, мій замало розвинений інтелект, моя життям пригнічена енергія не дали мені стати тим, чим повинна б я бути і чим ніколи не стану, то се моє нещастя, але не моє бажання, і миритись з тим я не хочу, ні, я ще хочу боротись" [8: 65].

У драматичній поемі "Бояриня" поетка вдається до розвінчання міфу про можливість реалізації українців як нації у колоніальній залежності, з очікуванням зміни ситуації у масці покори. Носієм цього міфу є Степан. Герой говорить про свого батька, від якого успадкував боярство і ставлення до України:

Степан

Чужим панам служити в ріднім краю
він не хотів, волів вже на чужині
служити рідній вірі, помагати
хоч здалека пригнобленим братам,
єднаючи для них цареву ласку [9: 103].

Схожу позицію декларує адвокат Мартіан з однойменної драми Лесі Українки. На закиди дочки Аврелії, яка звинувачує батька у пасивності, він відповідає:

Колись і я так думав,
але й громада наша, й сам єпископ
мене запевнили, що більше значить
для церкви ся моя таємна служба,
ніж якби я пішов хоч і на смерть [9: 369].

Фальшування та "маскарад" заперечуються письменницею як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях. Оксана не розуміє потреби чекати на ласку царя, як це робить Степан, переодягатися у російське вбрання, запроваджувати у своїй сім'ї російські звичаї. Одягнутися як московка для жінки означає втрату не тільки національної ідентичності, й сексуальності:

Оксана

(цілує їй руку)

Так, матінко. То я... собі гадаю...
коли б я не спротивилася часом
Степанові в такій одежі... [9: 117].

Протиставлення одягу як фальшивої маски та внутрішнього світу як справжнього ества у драматичній поемі присутнє вже у ремарках першої дії: "... Степан, молодий парубок у московському боярському вбранні, хоча з обличчя його видно одразу, що він не москаль" [9: 97].

У контексті Оксаниної непокори назва драматичної поеми звучить, з одного боку, іронічно, а з іншого – трагічно. Трагедія героїні у тому, що вона – заручниця нав'язаної їй ролі боярині, яка кодує в собі національну та статеву дискримінацію. Ставши бояринєю, Оксана втрачає право на ідентифікацію як українки і можливість бути незалежною у чоловічому світі.

Втрата національного кореня простежується й на вербальному рівні. Оксана змушена пристосовуватися до перетвореної на російський лад форми власного імені, тому не дивно, що у фінальній сцені мати Степана підкреслено називає її бояринєю:

Мати

(пройшовши вперед до повітки, показує дівчатам на осліні)

Отут бояриню посадовить
та й можете вертати до роботи [9: 149].

Окрім того, трагізм героїні драматичної поеми у тому, що вона програє, передусім, як жінка. Тільки любов і потреба бути коханою, відданою своєму почуттю не дозволяють їй покинути чоловіка і повернутися в Україну. Але з часом вона розуміє, що її обранець не вартий любові. У контексті цього останні слова, що говорить Оксана до свого обранця, звучать дещо іронічно: "Оксана / (підводиться й прихиляє його до себе) / Ні, любий, ти на світі потрібніший, / тобі ще є про що й про кого дбати. / Борцем не вдався ти, та після бою / подоланим подати пільгу зможеш, / як ти не раз подав... На бойовиську / не всі ж померли, ранених багато... / поможеш їм одужати, то, може, / колись

там... знов зібравшись до бою, / вони тебе згадають добрим словом... / а як і ні – не жалуй, що поміг" [9: 159].

З цього приводу слушно зауважує Р. Веретельник: "Степанове боягузливе розв'язання Оксаниної кризи розчарує її, стає остаточним і вирішальним фактором її поразки. Сподівання любові й вимога дотримання зобов'язання є найбільш уразливою рисою всіх героїнь Лесі Українки" [10: 47].

Неоднозначна позиція Оксани у питанні кровопролиття. У Степанові її найперше приваблює те, що його руки не знають крові: "Оксана / Так. Не раз, вернувшись з походу, / Лицарство з нами бавиться при танцях. / Простягне руку лицар, щоб узяти / Мене до танцю, а мені здається, / Що та рука червона вся від крові, / Від крові братньої... Такі забави / Не веселять мене... Либонь, ніколи / Не прийняла б я персня з руки / Такого лицаря... / (Гладить йому руку.) / Оця рука / Від крові чиста" [9: 110].

Пізніше, коли виникає потреба підтримати повстання Дорошенка, вона вимагає допомоги від чоловіка, засуджує його і себе за пасивність:

Оксана
(дивиться на свою й Степанову руки)
От, здається, руки чисті,
Проте все мариться, що їх покрила
Не кров, а так... немов якась іржа...
Як на старих шаблях буває, знаєш? [9: 156].

Оксана розуміє, що ні розсудливість Степана з його позицією покори, ні войовничість брата Івана не дадуть очікуваних результатів. Головна героїня потрапляє під тиск імперського/чоловічого та колоніального/чоловічого. Вона перебуває у ситуації вибору між роллю відданої дружини, що унеможливує реалізацію національного "я", веде до колоніального, маргінального існування, та жінки, яка ладна відстоювати право національної незалежності, а отже, втратити гармонію у родині. Обидві позиції вимагають від Оксани жертви. Єдиним варіантом вирішення проблеми для головної героїні, як і для самої Лесі Українки, стає смерть/мовчання як містичний простір бажаної свободи. Екзистенційний вибір смерті притаманний не лише головній героїні драматичної поеми "Бояриня". Смерть через самогубство обирає Антей (драма "Оргія"), не бажаючи, щоб його хист служив імперській системі, смерть через мовчання – Кассандра з однойменної драми, не маючи змоги врятувати свою Батьківщину. Слушно зауважує Л. Демська, що герої Лесі Українки "...самотні, і їх знищує власна ж свобода. Біля них немає рівної їм особистості, свобода якої одночасно була б і джерелом їхньої свободи, і межею. Відсутність рівного корелята внутрішньої ситуації призводить до екстремальної ситуації, де більшість виходів можлива тільки у смерть чи божевілля" [11: 57].

Особливістю антиколоніального дискурсу Лесі Українки є те, що вона завжди потребує "чужого" простору, щоб утвердити власне національне "я". Це стосується не тільки текстів, у яких використано неукраїнську тематику. У "Боярині" патріотизм Оксани оприявлюється лише тоді, коли вона переїздить із чоловіком у Москву, тобто опиняється зовнішньо, а не тільки внутрішньо, в імперському середовищі.

Важливим для поетки є також звернення до історичного/минулого, а не до сучасного. Ця риса притаманна не лише творчості Лесі Українки. Українські митці найчастіше вдаються до історичного тла, коли виникає потреба утвердження національного. Т. Гундорова зазначає: "Важливу роль у складанні національної нарації належить сакральному витлумаченню минулого, що стверджується в той чи інший спосіб і добудовує сучасне, найчастіше профане, соціально диференційоване буття" [12: 235].

Антиколоніальний дискурс в сучасному українському літературознавстві ще мало досліджений і потребує уваги. Він дозволить, з одного боку, прослідкувати в текстах українських письменників процес руйнування та заперечення витворених в епоху колоніалізму стереотипів, з іншого – глибше зрозуміти амбівалентність творів митців, що намагаються звільнитися від колоніальної історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зборовська Н. Моя Леся Українка Есеї / Ніла Зборовська. – Тернопіль, 2002. – 228 с.
2. Агеева В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації : [монографія] / Віра Агеева. – К., 2001. – 264 с.
3. Масенко Л. У Вавилонському полоні : теми національної та соціальної неволі у драматургії Лесі Українки / Лариса Масенко. – К., 2002. – 152 с.
4. Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах / Леся Українка. – К., 1978. – Т. 10. Листи (1876–1897). – 1978. – 543 с.
5. Косач-Кривинюк О. П. Леся Українка. Хронологія життя і творчості / Ольга Косач-Кривинюк. – Луцьк, 2006. – 925 с.
6. Шкандрій М. В обіймах імперії : російська і українська літератури новітньої доби / Мирослав Шкандрій. – К., 2004. – 496 с.

7. Зборовська Н. Код української літератури : проект психоісторії новітньої української літератури / Ніла Зборовська. – К., 2006. – 504 с.
8. Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. / Леся Українка. – Т. 12 Листи (1903– 1913). – К., 1979. – 695 с.
9. Леся Українка. Вірші. Драматичні поеми / Лесі Українка. – Харків, 2007. – 351 с.
10. Веретельник Р. Козачка в теремі / Роман Веретельник // Слово і час. – 1992. – № 6. – С. 46–50.
11. Демська Л. Проблема внутрішньої свободи в драматургії Лесі Українки / Леся Демська // Слово і час. – 1998. – № 9–10. – С. 54–57.
12. Гундорова Т. Леся Українка : Християнство – екзистенціалізм – фемінізм / Тамара Гундорова // Слово і час. – 1996. – № 8–9. – С. 19–28.

Матеріал надійшов до редакції 06.11. 2010 р.

**Юрчук Е. А. Антиколоніалізм в творчестві Лесі Українки
(по драматической поэме "Боярыня").**

Предметом статьи является анализ явления антиколонизма в творчестве Леси Украинки. Писательница не только отстаивает потребность национального освобождения украинцев, но и обращается к оппозиции российскому колониальному дискурсу. Учитывая эту проблему, особенного внимания заслуживает поэма "Боярыня", в которой поэтесса апробирует национальный нарратив модернизму, а также высказывает свою антиколониальную позицию.

Yurchuk O. O. Anticolonialism in Lesya Ukrainka's Works (after a Dramatic Poem "Boyarynya").

The subject of the article is the analysis of the phenomenon of anti-colonialism in Lesya Ukrainka's works. The poetess defends not only the necessity of Ukrainians' national liberation but also refers to the opposition of Russian colonial discourse. Taking into account this problem, great attention is paid to the poem "Boyarynya", where the poetess tests national modernism narrative and expresses her anticolonial position.

ІДЕОГРАФІЧНА ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ОМОФРАЗ

У статті на основі матеріалу сучасних лексикографічних джерел автор пропонує тематичну класифікацію військових омофраз з метою їх ідеографічної параметризації. Актуальним контекстом функціонування омофраз є військовий дискурс. Ідеографічна параметризація військових омофраз виділяє значну кількість тематичних груп, переважна більшість яких обслуговують професійне спілкування військовослужбовців і входять до ядерної зони військового дискурсу. Омофрази периферійної зони дискурсу цього типу забезпечують опосередкований зв'язок з професійною діяльністю військових.

Військовий дискурс як мисленнєво-комунікативна взаємодія військовослужбовців в офіційних та неофіційних ситуаціях є актуальним контекстом функціонування омофраз. Контекст розуміємо як сукупність усіх релевантних чинників, що відображаються свідомістю людини, а не як власне вербальне оточення, з чого випливає висновок про те, що спілкування у військовій сфері є тим середовищем, в якому потенційно є можливим використання військових омофраз.

Складність та надзвичайна смислова розгалуженість центрального концепту військового дискурсу АРМІЯ / *the military* спричиняє необхідність систематизації омофраз – фразеологічних словосполучень – засобів його мовної об'єктивації. **Мета дослідження** – запропонувати тематичну класифікацію військових омофраз – одиниць знакової лексичної підсистеми, в якій відбувається модифікація семантики та функцій словосполучень різних моделей, що об'єктивують базовий концепт комунікативної сфери АРМІЯ / *the military*.

При виділенні омофраз релевантними є збіг форми та переосмислення значення. Омофразія виникає у разі гетерономного позначення денотатів складеними знаками номінації – словосполученнями різних класів (вільними : фразеологічними).

Стосовно особливостей організації тематичної класифікації військових омофраз варто відзначити, що у мовознавчій практиці немає бездоганих і вичерпних класифікацій, які на основі семного аналізу дозволили б однозначно віднести ту чи іншу омофразу до певної тематичної групи. Звідси й окремі перехреснення змістового наповнення тематичних груп (напр. "Ammunition", "Bombs", "Explosives"). Причиною цього є семантична і функціональна суміжність або схожість поняттєвих ознак певних об'єктів військової сфери, що позначаються омофразами. Саме тому в лексикографічній практиці для більш адекватного розуміння тих чи інших спеціальних понять вважається доцільним активне застосування перехресних посилань.

Семний аналіз фактичного матеріалу лексикографічних джерел [1-3] дає змогу виділити такі тематичні групи:

* **Alerts** (сигнал тривоги, повідомлення про небезпеку)

big noise – жаргонний вираз, який використовується під час тренувальних занять та слугує сигналом повітряної тривоги протиповітряним військам;

dull sword – кодова назва неочікуваного інциденту, пов'язаного з атомною зброєю чи одним з її компонентів;

red rocket – повідомлення-інструкція щодо необхідності проведення негайних дій, що надсилає (передає) Національний військовий командний центр;

white rocket – кодова назва імітованого стану безпеки – з тим, щоб не сплутати його зі справжнім;

white pot – кодова назва повідомлень про негайні (екстрені) дії, що передаються (надсилаються) Верховним Головнокомандуючим сил НАТО в Європі;

* **Ammunition** (боєприпаси)

banana clip – магазин автомата, в який входить 30 патронів;

black talon – смертельні кулі, які при дотику розриваються гострими як лезо "кігтями";

cop killers – кулі з тефлоновим покриттям, що легко проникають через бронежилет. Застосовуються у антитерористичних операціях, а також при визволенні заручників;

* **Artillery and Naval Gunfire** (гарматний вогонь піхотної та морської артилерії)

gunner's mate – військовослужбовець, який відповідає за роботу та підтримання у боєготовному стані стрілецької зброї (гармат, реактивних снарядів та систем і т.п.);

hot shellman – військовослужбовець, який забирає пусті гільзи снарядів після того, як вони викидаються спеціальним механізмом гармати;

killer junior – тактика, що використовується артилерією з метою захисту від атакуючого противника. Вона полягає у тому, що снаряди, які заповнені смертельними гострими та ріжучими

дротиками, цвяхами вибухають на висоті 100 футів над землею та спричиняють максимальні жертви на відміну від звичайного вибуху, від якого можна врятуватися поповзом);

long Tom – назва 155 мм. гаубиці;

red leg жарг. – артилерист.

* **Accidents** (надзвичайні ситуації)

Різниця у ступені серйозності інцидентів, пов'язаних з атомною зброєю, встановлюється за допомогою омофразних знакових форм:

broken arrow – найсерйозніші інциденти або *bent sword* – незначні інциденти;

bent spear – кодове найменування інциденту, що пов'язаний з ядерною зброєю.

Ситуації під кодовим ім'ям *bent sword* найчастіше приводять до підвищення ступеня серйозності інциденту, якщо вчасно не вжито відповідних превентивних заходів.

Різновид нещасного випадку (інциденту), позначений омофразою *cigarette roll*, вказує на неспрацювання парашутного механізму, коли третина куполу скручується подібно до сигарети, що унеможливорює його повне розкриття.

* **Air Warfare** (війна у повітрі)

belly check – маневр, коли літак повертається так, щоб перевірити, чи збирається ворожий літак атакувати його знизу;

hunter / killer team – бойова техніка (переважно гелікоптери), що застосовується з метою виявлення та знищення наземних цілей ворога. Один з гелікоптерів навмисно летить низько та повільно, щоб викликати ворожий вогонь, тобто слугує "приманкою", потім раптово повертає вбік, з тим, щоб той гелікоптер, що летить вище, міг відкрити вогонь та знищити ворожу ціль;

knife fight – повітряний бій на близькій відстані та малій швидкості. Ним також може позначатися повітряна сутичка, коли пілоти обох літаків (і свого, і ворожого) розстрілюють один одного до повного знищення;

what luck – скорочений код пілотів, що використовується при необхідності з'ясувати результати бойового завдання (e.g. "*What luck did Coyote have?*");

what state – скорочений код пілотів на предмет з'ясування стану боєготовності літака (паливо, боєприпаси, рівень кисню (e.g. "*What state are you Blue Knight?*").

* **Aviation Maneuvers** (авіаційні маневри)

elephant walk – бомбардувальник Б-52, що рулює по аеродрому. Він такий великий, незграбний та так повільно рухається, що нагадує слона;

finger four – літаки у строю, що використовується військово-повітряними силами на суші та на морі і нагадує чотири пальці розвернутої кисті руки;

fox four – зіткнення у повітрі (часто вживається жартівливо);

french landing – посадка літака на два головні основні шасі з хвостом паралельно землі, проходячи деяку відстань перед зупинкою;

touch and go – на жаргоні пілотів: приземлитися, доторкнутися землі і потім раптово знову піднятися у повітря без зупинки і відповідно втрати швидкості.

* **Bombs** (бомби)

iron bombs – назва будь-якої звичайної, неядерної бомби, яку можна доставити сучасним літаком – бомбардувальником чи штурмовиком;

smart bomb – (військ. жарг.) бомба, яку можна точно навести на ціль, довести до цілі за допомогою лазерного променя, радіоконтролю електрооптичної системи (напр. телекамери).

* **Chemical and Biological Warfare** (хімічна та біологічна війна)

yellow rain – різновид хімічної зброї (виготовлений у колишньому Радянському Союзі);

* **Command Posts |Centers** (командні пункти, центри)

black phone – назва лінії екстреного зв'язку між Центром Національного військового командування та Командуванням Північноамериканської Повітряної оборони;

blue eagle – кодове найменування Тихоокеанського повітряного командного пункту США.

Цей літак оснащений сучасними засобами зв'язку для підтримки стратегічного командування та контролю.

* **Communication Systems** (системи зв'язку)

deep six – кодове найменування NASA для лазерної системи зв'язку, розташованої на космічній станції. Вона надає можливість зв'язуватися з підводними човнами; має цікавий розвиток у другому значенні, – відкидати (відмовлятися) від якоїсь ідеї, думки, речі (напр. "*Deep six the report you're working on. I've got more important things for you to do*"); також є військово-морським терміном у двох значеннях: 1) викидати щось за борт судна; 2) *six fathoms of water* (тобто 36 футів);

mystic star – кодова назва безпечної, високочастотної системи радіозв'язку на борту президентського літака чи літаків інших VIP;

back channel – обмін інформацією (правильною чи помилковою) між двома країнами за посередництвом інших (неофіційних) каналів; особисті засоби зв'язку між офіцерами високого рангу, що надає їм можливість говорити відкрито та неофіційно;

drop message – повідомлення, що скидається з літака військовослужбовцям на землі з метою додержання режиму заборони радіозв'язку, чи якщо підрозділ не має відповідних засобів зв'язку;

five-by-five – жаргон радіооператора використовується коли він хоче підтвердити, що зв'язок, який він отримує – стабільний та надійний. Часто замість цього терміну використовується наступний – *Lima Charlie* (meaning loud and clear);

flaming arrow – сітка зв'язку, що функціонує у ПВС США для управління та контролю ядерною зброєю;

gold phone – найменування лінії гарячого зв'язку, що з'єднує Секретаря з Оборони та Білий дім під час кризи.

green phone – система зв'язку між Національним військовим командним центром та ЦРУ;

red phone – спеціальний телефон яскраво-червоного кольору, яким користуються тільки під час крайній небезпечних ситуацій (напр. пуск ядерних ракет).

Варто відзначити, що для Верховного командування практика застосування різних кодованих за кольором телефонів є звичайною.

За кожним кольором – конкретна ситуація крайньої небезпеки, що вимагає екстреного реагування; *the red phone* майже завжди асоціюється з початком нової війни (цілком імовірно – ядерної).

Для надсилання повідомлень-наказів про початок бойових дій у екстрених ситуаціях також використовується сигнал "*red rocket*";

smart skin – антенні панелі, вмонтовані безпосередньо у фюзеляж та крило літака;

tango uniform – в радіопереговорах означає "*tits-up*";

tits-up – жаргонізм у пілотів зі значенням "знищений". Пілоти часто вживають цей професійний жаргонізм для позначення оцінки ступеня пошкодження, завданої літаку (e.g. "*Two Soviet 72 s Tango Uniform*").

* **Deceased** (померлі)

body cooler – приміщення з холодильниками для тимчасового зберігання трупів при медичних евакуаційних шпиталях;

dog tags – особистий знак, який військовослужбовці носять на шиї. На ньому вказується ім'я, дата народження, група крові та інші особисті дані;

mummy sack – мішок для трупів;

buy the farm – (евфемізм) загинути (e.g. "*The sergeant bought the farm over on Hill 654 this morning*");

buy it – загинути, померти (e.g. "*Lieutenant Worsch bought it today*").

* **Decorations** (нагороди)

toilet seat – нагрудний знак подяки військовій частині у вигляді золотого лаврового вінка, який нагадує формою унітаз.

* **Diving** (водолазна справа)

wet suit – костюм аквалангістів, що плавають у холодній воді.

* **Drugs** (наркотичні засоби)

hot load – надмірна доза наркотику, що викликає летальний результат (e.g. "*Looks like Terry got himself a hot load*");

white lady – героїн, нелегальний наркотичний засіб. Його також називають *white boy*, *white horse*, *white girl*;

white girl – героїн кращої якості;

window pane – папір квадратної форми, що насичується нелегальним галюциногенним наркотиком LSD.

* **Edged Weapons** (холодна зброя)

bush knife – ніж з широким лезом; використовується як зброя чи інструмент;

cheese knife – церемоніальна шабля чи шпага з тупим лезом, яку носять офіцери чи сержанти під час офіційних військових церемоній.

* **Electronic Warfare** (війна із застосуванням сучасних електронних технологій)

Trojan horse – військ. жарг. – на перший погляд, невинна комп'ютерна програма чи чіп, в який навмисно вводять вірус з метою завдати шкоди комп'ютерній системі ворожої країни.

Під час війни у Іраку, щоб знешкодити (нейтралізувати) головні комп'ютери іракської протиповітряної системи оборони, був успішно використаний цей прийом;

wild weasel – військ. жарг. – назва літака, який спеціально призначений для встановлення місцезнаходження та знищення систем протиповітряної оборони противника.

*** Espionage / Spying** (шпигунство)

aunt Minnies – жарг. – фото, зроблені журналістами, фотографами-аматорами та туристами, на яких зображено те чи інше визначне місце. Вони використовуються військовою розвідкою для уточнення топографічних мап, відбору військових цілей і т.п.;

go into ground жарг. – означає "сховатися" (e.g. "*Our suspect has gone to ground. We'll have to set up a net and wait him out*");

gray man жарг. – чоловік, який нічим не вирізняється серед людей навколо нього, легко гармоніює зі своїм оточенням;

keeping books жарг. – уточнення та поновлення реєстру та біографічних даних діючих ворожих агентів. Особливо цим займається посольство за кордоном;

safe house жарг. – місце проживання, що зовсім не привертає до себе уваги сусідів. Воно арендується людиною без усяких очевидних зв'язків з розвідкою, щоб здійснювати свою таємну діяльність у відносній безпеці (часто використовується контррозвідувальними службами);

stay behind жарг. – підпільна організація, яка створюється з метою використання її діяльності у майбутньому, коли в країні її перебування здійснюється військовий переворот чи інша аналогічна подія;

talent spotter жарг. – у розвідувальних колах назва надійно законспірованої людини, яка відповідає за виявлення кандидатів для співпраці у розвідувальній сфері. Вона діє опосередковано, не викриваючи своїх намірів щодо вербування конкретних кандидатів (e.g. "*So, if there was a way to bring peace to Iraque, would that interest you?*");

white crow жарг. – агент чи оперпрацівник, який виділяється серед людей. Це є те, чого таємні агенти, зазвичай, намагаються уникати.

*** Explosive** (вибухові пристрої)

fire in the hole жарг. – звичайне застереження, коли запалюється вибуховий заряд чи кидається активована (без чеки) граната у будинок чи іншу споруду. Застосовується з метою попередження особового складу щодо необхідності адекватних захисних дій. У другому значенні – наявність у певної людини заразної венеричної хвороби (e.g. "*Watch out for Alice, you've got a fire in the hole with that one*").

*** Extraction** (рятувально-пошукові операції)

horse collar жарг. – великий перев'яз для підймання людей на борт гелікоптера;

Jacob's ladder жарг. – гнучка драбина довжиною в 100 футів, що спускається з гелікоптера з тим, щоб дати можливість піднятися на борт людям, які знаходяться у неможливих для посадки місцях.

*** Food** (їжа)

grease pot військ. морськ. жарг. – кухар;

Jewish chicken жарг. – свинина у будь-якій формі (напр. бекон, шинка...);

kitchen man жарг. – той, хто має наряд по кухні;

lifer juice жарг. – кава;

red eye жарг. – кетчуп;

tiger piss жарг. – пиво з-за кордону (особливо з Далекого Сходу).

*** Ground Warfare** (наземна війна)

back scratching – спосіб знищення противника кулеметним вогнем з танка;

double point – використання двох передових загонів з метою виявлення противника;

sand table – модель зони розташування сил противника (для планування атак чи з метою навчання командного складу).

*** Military Advancement** (просування по службі)

acting Jack – рядовий, якого тимчасово призначили сержантом;

blood stripe – отримання підвищення в званні за рахунок того, хто загинув чи був покалічений (з метою заміщення вакансії);

good time – період часу, що зараховується у строк дійсної служби;

bad time – будь-який період часу, який військовослужбовець проводить у в'язниці чи самовільній відлучці (не зараховується у строк дійсної служби).

*** Naval Aviation** (військово-морська авіація)

bird cage – пункт спостереження за повітряною обстановкою (на борту авіаносця);

blue shirts – технічний персонал на борту авіаносця;

brown shirts – члени технічного персоналу, які особисто відповідають за боєздатність та чистоту літаків;

cherry picker – колісний (вантаж) піднімальний кран для звільнення польотної палуби від зруйнованих літаків;

green deck – кодова назва повідомлення про готовність польотної палуби до зльоту та посадки літаків.

* **Reconnaissance** (розвідувальна діяльність, рекогносцировка)

big bird – супутник класу KH-9, що здійснює фоторекогносцировку;

black box – 1. технічний засіб, що використовується для шпигунської діяльності;

2. будь-який електронний або технічний засіб спостереження або рекогносцировки;

break tape – використання шнура (тасьми) для фіксування нещільно закріпленого оснащення (з метою дотримання максимальної безшумності при виконанні розвідувального завдання);

cobra eye – кодова назва оптичної платформи, що знаходиться в повітрі і використовується для збирання даних;

vertical strip – найменування серії світлин об'єктів, що розташовані уздовж напрямку польоту літака (зроблені з літака з метою рекогносцировки).

* **Recruitment** (набір новобранців)

house mouse – помічник командира з адміністративних питань (зі складу тих, що проходять перепідготовку);

moment of truth – остання можливість виправити хибні особисті дані, що надається новобранцю при його вступі на військову службу (у корпусі морської піхоти);

strong arm – застосування фізичної сили, погроз чи залякування з тим, щоб примусити людину виконати якесь завдання.

* **Retirement** (вихід у відставку)

dear John – 1. лист від коханої чи дружини військовослужбовця, в якому вона сповіщає про припинення стосунків між ними.

2. офіційний лист-повідомлення про обмеження терміну служби офіцера-резервіста (e.g. "*I got my Dear John today... 20 years in and I'm out*");

gold watch – пільги для демобілізованих військовослужбовців.

* **Security Matters** (діяльність органів безпеки)

ears only – секретна інформація, яку не дозволяється фіксувати у письмовому вигляді;

pink sheet – назва будь-якого секретного документу (e.g. "*Make sure you lock up those pink sheets, commander*");

working dog – загальна назва собак певних порід, яких вирощують та спеціально тренують для поліцейських та рятувальних робіт, вартової служби і т.п.

* **Submarine Warfare** (війна під водою)

bear trap – кодове найменування літака із спеціальним обладнанням для перехоплення, запису та аналізу акустичних розвідувальних даних;

silent running – вживання певних заходів для максимального знищення рівня шуму, викликаного функціонуванням робочих вузлів підводного човна;

soft seal – використання водяного тиску для щільного прикріплення рятувального апарату до підводного човна;

yellow flare – димовий сигнал, яким підводний човен сповіщає про підготовку до виходу на поверхню.

Отже, викладене дозволяє нам встановити, розглянуті нами омофрази – фразеологічні словосполучення, які об'єктивують базовий концепт військового дискурсу the military (АРМІЯ), охоплюють двадцять вісім тематичних груп. Переважна більшість тематичних груп входять до ядерної зони військового дискурсу (спілкування військовослужбовців з професійної тематики). Опосередкований зв'язок з професійною діяльністю військовослужбовців забезпечується омофразами, що належать до периферійної зони військового дискурсу (наркотичні засоби, їжа, померлі та ін.).

Перманентне поповнення інвентарю фразеологізмів військової підсистеми свідчить про її відкритість. З урахуванням різноманітності джерел надходження фразеологічних одиниць запропонований перелік тематичних груп, безумовно, не є вичерпним. Проте, на нашу думку, такий спосіб ідеографічної параметризації військових омофраз може слугувати орієнтиром для подальших лінгвістичних досліджень у царині військової фразеології.

Перспектива дослідження полягає у вивченні варіювання прагматико-стилістичних характеристик військових омофраз, які реалізуються в письмовому / усному, офіційному / неофіційному мовленні, а також у більш поглибленому описі конотативного макрокомпонента значення професійних жаргонізмів, з метою з'ясування закономірностей набуття ними стилістичного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Tomajczyk S. F. Dictionary of the Modern United States Military / S. F. Tomajczyk. – Jefferson, North Carolina : Mc Farland & Co. 1996. – 785 p.
2. 21st Century Dictionary of Slang / [Comp. by Karen Watts]. – N.Y. : Dell Publishers, 1994. – 339 p.

3. War Slang: American Fighting Words and Phrases from the Civil War to the Gulf War by Paul Dickson. – New York, 1994. – 335 p.

Матеріал надійшов до редакції 15.10. 2010 р.

Выговский В. Л. Идеографическая параметризация военных омофраз.

В статье на основе материала современных лексикографических источников автор предлагает тематическую классификацию военных омофраз с целью их идеографической параметризации. Актуальным контекстом функционирования омофраз является военный дискурс. Идеографическая параметризация военных омофраз выделяет значительное количество тематических групп, подавляющее большинство которых обслуживают профессиональное общение военнослужащих и входят в ядерную зону военного дискурса. Омофразы периферической зоны дискурса этого типа обеспечивают опосредствованную связь с профессиональной деятельностью военных.

Vygivsky V. L. The Ideographic Parametrization of Military Homophrases.

In the article on the basis of the modern lexicographical materials the author suggests a thematic classification of military homophrases with the aim of their ideographic parametrization. The military discourse is considered as an actual context of functioning homophrases. The ideographic parametrization of military homophrases distinguishes a considerable number of thematic groups, the vast majority of which serve the professional communication of military men and enter the kernel zone of the military discourse. The homophrases of peripheral zone of this discourse type ensure an indirect relation with a professional activity of servicemen.